
LEGAL AND HISTORICAL ASPECTS OF THE DISABILITY IN NAZI GERMANY

Petar Kichashki

Department of Public Legal Sciences in the Faculty of Law and History at SWU “Neofit Rilski”, Bulgaria
peter.kichashki@gmail.com

Abstract: The legal and historian perspective on the Nazi Germany deeds regarding the disabled people are of vital importance. Understanding how and in what circumstances did the Nazis industrialized death through various legal and quasi-legal proceedings can lead to more in-depth and thorough knowledge about one of the darkest hours of humanity. The disabled community served as a training wheel for the Nazi machinery which systematically and from day one of its rule aimed at deconstructing the “defect” part of the society. Through this smooth political and legal escalation of the de-humanization of a major societal group such as the disabled, the Nazis achieved the needed understanding and know-how on how to proceed with a large-scale genocidal practice which ultimately led to the horrific scenes of the Holocaust. From legal standpoint the Nazi regime made all the needed judicial steps to ensure that their anti-humane policies are firmly within the boundaries of the law. Nevertheless, this so-called “law” was no more than mere quasi-legal texts that had no real foundation in the grand understanding of what lawful and just systems of rule mean. This, however, did not stop the Nazis of exploiting their vulgarization of the law to justify the smooth and steady escalation of destroying various parts of humanity that were deemed unfavorably by the regime. This was founded in the trust of science argument and what “science” meant in that context was the fully-scaled governmental weaponization of the pseudoscience “eugenics”. Stepping on the “good practices” from the US and Great Britain, the Nazis implemented a government-backed policies in line with the callings of the eugenics. These two aspects – the eugenics as a (pseudo)scientific foundation together with the needed practice and developing of know-how on mass scale genocide – lead to the involuntary sterilization of hundreds of thousands of disabled people, as well as the so-called “euthanasia” of thousands upon thousands of people from the same group. The eugenics and the newly founded capacity of genocidal practices led, in part, to the horrors of the Holocaust. This leads to the conclusion that understanding how the Nazis legally abused their power to de-humanize and eventually destroy the most vulnerable part of the society – the disabled people – is needed in order to organize the overall understanding of how the Nazi regime operated. The practices of the Nazi Germany are formally legal – being organized through seemingly legal texts – but are in no way, form, or shape in alignment with the understanding of a constitutional state. The government should ensure that the personal rights are unalienable and the state is not all-powerful and without check. Without these guarantees the pseudo-legality of the system is just that – pseudo.

Keywords: disabled people, Nazi Germany, constitution, legal analysis

ПРАВНО-ИСТОРИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УВРЕЖДАНЕТО В НАЦИСТКА ГЕРМАНИЯ

Петър Кичашки

Катедра „Публичноправни науки“ към Правно-исторически факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“,
България, peter.kichashki@gmail.com

Резюме: Разглеждането на правните и историческите аспекти от действията на нацистка Германия по отношение на хората с увреждания са от жизненоважно значение. Разбирането как и при какви обстоятелства нацистите са индустриализирали смъртта, чрез различни правни и квази-правни процедури, може да доведе до по-задълбочени и пълноценни познания за един от най-мрачните часове в човешката история. Общността на хората с увреждания служи като тренировъчно колело за нацистката машина, която систематично и от първия ден на управлението си се стреми да деконструира „дефектната“ част от обществото. Чрез тази плавна политическа и правна ескалация на дехуманизацията на голяма обществена група като хората с увреждания, нацистите постигат необходимото разбиране и ноу-хау как да продължат с широкомащабна геноцидна практика, която в крайна сметка да доведе до ужасяващите сцени на Холокоста. От правна гледна точка нацистският режим предприема всички необходими съдебни стъпки, за да гарантира, че техните античовешки политики са твърдо в границите на закона. Независимо от това, този така наречен „закон“ не е нищо повече от обикновени квазиправни текстове, които нямат реална основа в общото разбиране какво означава една система на управление да е правова и справедлива. Това обаче не спира нацистите да експлоатират своята вулгаризация на закона, за да оправдаят плавната и настъпателна

ескалация с цел унищожаването на различни части от човечеството, които са били смятани за ненужни от режима. Това се основава на аргумента за доверието в науката, а това, което се разбира под думата „наука“ в този контекст, е пълното държавническо оповаване на псевдонауката „евгеника“. Стъпвайки на „добрите практики“ от САЩ и Великобритания, нацистите фактически прилагат евгениката на национално ниво, институционализирайки я в законов вид. Тези два аспекта – евгениката като (псевдо)научна основа, заедно с необходимата практика и развитие на ноу-хау за масовизирането на геноцидни практики – водят до принудителна стерилизация на стотици хиляди хора с увреждания, както и до т.нар. „евтаназия“ на хиляди и хиляди хора от тази група. Евгениката и новосъздаденият капацитет на геноцидните практики са част от отговора на въпроса как се стига до Холокоста. Гореизложеното води до заключението, че разбирането как нацистите законно злоупотребяват с властта си, за да дехуманизират и в крайна сметка да унищожат най-уязвимата част от обществото – хората с увреждания – е необходимо, за да се организира цялостното знание за това как е действал нацистският режим. Практиките на нацистка Германия са формално законни – организирани чрез привидно правни текстове – но по никакъв начин, форма или състояние не са в съответствие с разбирането за конституционна държава. Правителството трябва да гарантира, че личните права са неотчуждаеми и държавата не е всесилна и безконтролна. Без тези гаранции псевдозаконността на системата е точно това – псевдо.

Ключови думи: хора с увреждания, нацистка Германия, конституция, правен анализ

1. УВОД

Холокостът е най-известната и мрачна последица от идването на Хитлер на власт в Германия. За да се стигне до методичното и облечено в псевдоправо преследване и унищожение на евреите, Хитлер минава през няколко стъпки, които ще доведат до ескалирането на политиките по „окончателно решение на еврейския въпрос“. Холокостът не се случва изведнъж и не започва веднага след идването на нацистите на власт. Напротив, той пъпли плавно през немската бюрокрация, опирайки се върху „достиженията“ на немската правно-политическа мисъл, която обезправява и отнема достойнството и живота на различни групи от хора една по една, за да трансформира ужасяващата си политика през скалата от „невъзможно“, през „приемливо“ до „необходимо“. Първи в списъка на Хитлер са хората с увреждания, които ще изпитат цялата мощ на овластената и облечена в псевдоправна рационализация псевдонаука евгеника.

Евгениката намира своя генезис във Великобритания, но в последствие се разпростира и популяризира в Съединените щати. От САЩ евгениката пуска корен в много от най-развитите държави в света. В продължение на британските и американски политически традиции левицата да е тази, която създава евгенистично законодателство, едни от „водещите“ евгенистични държави в Европа стават емблемите на социалдемократията и социалната държава - скандинавските страни. Дания се превръща в първата европейска държава, която въвежда евгенистичен закон за стерилизация на хората с ментални увреждания, затворниците и пр. през 1929 г. Законът, макар и „временен“ и без да споменава думата „евгеника“, е създаден, за да се използва с цел „...ограничаване на репродукцията, считана за изключително важна за обществото“. С изменения и добавки евгениката, т.е. недоброволното стерилизиране на хора с увреждания, остава в сила в Дания до 1959 г. За този период хиляди хора с увреждания биват принудително стерилизирани в институции. Много „по-ефективна“ е Швеция, чийто социален модел и до днес е най-популярният пример за подражание от редица социални държави по света. Стокхолм стерилизира над 60 000 души с увреждания, започвайки с приемането на евгенистичен закон през 1935 г. През 1941 г. се приема ново евгенистично законодателство, което остава в сила до 1975 г. До преди едва няколко десетилетия „шведският модел“ на социална грижа за хората с увреждания е означавал принудителна стерилизация, реализирана с висока методичност, ефикасност и най-вече посредством перфидна правна процедура. Със значително по-малко стерилизирани, но със законодателство, което остава в сила до 1977 г. (прието през 1934 г.), се отличава Норвегия. Във Финландия пък законодателството за принудителна стерилизация на хората с увреждания се приема през 1935 г. и остава в сила до 1955 г. като принудителна интервенция за ограничаване на „размножаването“ са претърпели почти 2000 души с увреждания. Извън Скандинавието, и друг символ на социалната държава – Канада – също има евгенистична история, започваща с някои от имената, свързвани най-ярко с модерната канадска левица. Евгеника на научно или законодателно ниво, може да се открие от 20-те и 30-те години до 60-те и 70-те на XX век в множество държави в Европа – от Португалия, през Франция, Прибалтика, Унгария, Румъния, Гърция и България. В развити държави като Япония в сила остава евгенистично законодателство до 1996 г. В някои държави евгениката става държавнопризната и законодателно уредена, т.е. овластена идеология. В други остава като повече или по-малко ограничено научно течение без широко обществено и правно влияние. Общото между тези типове въвеждане на евгениката в обществото е това, че псевдонаучното течение устойчиво се позиционира като

„модерно“ и „иновативно“. Дълго време мнозина смятат, че евгениката ще е онзи научен принцип, който ще изведе човечеството до нови висини. Във времена на широкоприемано социално инженерство от страна на държавата, във времена на безкритично приемане на „научните“ тези на авторитетите, във времена на политически турбуленции, евгениката покълва и процъфтява в по-голямата част от развития свят. На крилете на научния престиж и политическата целесъобразност в преследване на „общото благо“, евгениката дава част от рационализацията за провеждането на най-човеконенавистните политики в човешката история – тези на нацистка Германия в периода 1933-1945 г.

2. ИЗЛОЖЕНИЕ

След встъпването си във властта в началото на 1933 г., Хитлер за месеци успява да обяви опозицията извън закона, да прокара Закона за извънредните пълномощия, който ще облече в безконтролна власт режима, ще смачка и подмени профсъюзите и ще се разправи с вътрешните партийни заплахи. Водейки блицкриг на всички фронтове едновременно, Хитлер не пропуска да задвижи и човеконенавистната си бюрократична машина, която ще доведе в крайна сметка до лагерите на смъртта. Половин година след като нацистите поемат властта се появява евгенистичен закон, който ще гарантира принудителната стерилизация на хората с увреждания. На 14 юли 1933 г. е приет Законът за ограничаването на поколението, носител на наследствени заболявания. В следствие на този закон се счита, че около 400 000 мъже и жени ще преминат насилствена стерилизация, а поне 5000 от тях ще загубят живота си заради следоперативни усложнения. В този процес ще съучаства огромна част от елита на немската медицина, хиляди социални работници и държавни служители. За това си посегателство върху живота, здравето и достойнството на над 400 000 души никой никога няма да бъде осъден.

С времето евгениката става все по-неозаобиколима част от начина, по който Райха „решава“ своите „проблеми“ с хората с увреждания. През 1935 г. се приемат поправки на евгенистичния закон, с които се разрешава на лекарите да извършват принудителни аборти на жени, които са с увреждания или чиито съпрузи са носители на такива. Същата година нацисткия законодател приема и друг ключов за хората с увреждания нормативен акт – Законът за защита на наследственото здраве на немската нация. Приет едва месец след Нюрнбергското расово законодателство от септември 1935 г., известният като Закон за здравето на брака е съвсем логичен елемент в общата нацистка схема – не само ще се извършват принудителни стерилизации на хора с увреждания и ще да бъдат правени принудителни и насилствени аборти при „подозрение“ за наличие на увреждане, но и ще се изгради цялостна държавна регулация, за да се премахне възможността да се сключи брак между здрав и увреден. Преди сключване на брак ще се изисква лицата да представят медицински сертификат за годност и ако някой от желаещите не може да се сдобие с такъв – заради увреждане (лично или в семейството), брак не може да бъде сключен. Държавата вече е изцяло в най-личната сфера на индивида – от възможността му да създаде поколение, през това с кой и дали ще може да влезе в брачен съюз. Етатизмът на нацистка Германия с плавни темпове отнема на хората избора, достойнството, а накрая и живота им.

В продължение на екстремната евгеника, прилагана от Райха, започва и избиването на хора с увреждания - започват да се убиват деца, родени с видими увреждания. Целта е да няма увредена популация, която да достигне до възраст за стерилизация. Нацистите калкулират продоволствието, което един увреден ще консумира през живота си, както и разхода на обществото за неговото съществуване в медицински институции. Нацистите решават, че не е нужно да се чакат десетилетия, за да се стерилизира човек, при положение че може да бъде убит като бебе и така да се „спестят“ разносните по неговото отглеждане. Нацизмът, като екстремна идеология, разглеждаща хората като инструмент и не вижда нередност в този начин на мислене и нормотворчество. След новородените идва ред и на възрастните. Най-вече излиза идеята за „евтаназията“. Нацистите решават, че е по-лесно хората с увреждания да бъдат избивани по принцип, а не само в ранна възраст. Рационализацията на този план е свързан с необходимостта от пестене на ресурси. Закърмени с евгеника, с псевдонаучните теории за възвишеността на една раса пред друга, нацистите не гледат на човека като на ценност. За националсоциалистическия режим хората са сведени до цифри – храна, дрехи, медицина, както и какво допринасят за „общото благо“. Човешкият живот не е ценност, той е въпрос на калкулация. На улица Тиргарден щрасе номер 4 в Берлин в конфискувана от евреи вила започва провеждането на тайна нацистка операция по „евтаназия“ на хората с увреждания – Операция Т4 по наименованието на адреса на „клиниката за смърт“. В периода 1940-1941 г. по някои изчисления към 80 000 души с увреждания биват „евтанизирани“ по заповед на Хитлер. Методите за тяхното избиване варират от смъртоносна инжекция до обгазяване. Единствените сравнително точни данни, които са запазени от този период, са записките на статистик, работил в Т4. Според него за периода на активна „евтаназия“ от 1940 г. до средата на 1941 г. са убити 70 273 души. Според записките му тези 70 273 „дезинфекции“, както са

наричали тези убийства, са „спестили“ на Третия райх 885 439 980 райхсмарки за период от 10 години. Калкулирайки „спестяването“ от продоволствия, според изчисленията убиването на 70 273 души е „спестило“ на Германия 13 492 440 килограма месо.

В средата на 1941 г. Хитлер нарежда временно преустановяване на евтаназии, само за да го продължи скоро отново, но този път на нов мащаб. Използваните като „опитни мишки“ десетки хиляди хора с увреждания ще дадат на Хитлер и идеолозите на Холокоста необходимото знание, за да намерят „най-добрия“ начин за „окончателното решение на еврейския въпрос“. Невъзможно е да се определи точният брой на убитите хора с увреждания, но може да се каже, че механизмите, по които тази „евтаназия“ сработват – както на административно и юридическо ниво, така и на чисто логистично – създават необходимата основа, за да се изгълни пълномащабното избиване на евреите, осъществено от нацистите. За да реализира Холокоста, Хитлер има нужда от натрупване на опит. Трябва да се „проучат“ най-ефикасните методи за причиняване на масова смърт, най-ефективните процедури по логистична, бюрократична и юридическа реализация на плана за „окончателно решение“. Хората с увреждания се оказват подходящ обект за експериментиране. Убийствата им остават малко споменавани в историографията и слабо познати сред широката общественост. Причината за това е всъщност и причината защо Хитлер започва именно с хората с увреждания – те са най-лесната мишена. Няма по-беззащитни и безгласни в обществото. Голяма част от тях са институционализирани, така че за тяхното унищожение би могъл да знае само персоналът, който се „грижи“ за тях. Много често те са без семейства. Като цяло хората с увреждания са „идеалният“ обект на такъв жесток експеримент, именно защото няма кой да нададе глас в тяхна защита. Човеконенавистният режим започва от тях, просто защото с тях е най-лесно да се започне. В продължение на две години десетки хиляди хора с увреждания са товарени във влакове и автобуси, за да се озоват в някой от администрираните от Тюрингенщрасе №4 центрове за смърт. Знаело ли берлинското общество какво се случва само на десетина минути от Бранденбургската врата, където се случва цялото администриране и управление на този процес по „евтанизиране“ на десетки хиляди хора с увреждания? Направило ли е впечатление някому, че в продължение на почти две години на различни локации из цялата страна влизат десетки хиляди хора с увреждания и никой никога не излиза? Този въпрос предизвиква спорове и до днес. Но фактите са безмилостни – безжалостното стерилизиране води до екстерминацията на милиони невинни в цяла Европа.

Евгениката, когато е изведена до нейният най-краен екстремум, е една от основите на Холокоста. Онова, което стартира като теория на дарвиновия братовчед сър Франсис Галтън, завършва с методичното, безчувствено и облечено в псевдоправо изстребление на милиони хора в машините за смърт в Аушвиц, Дахау и Бухенвалд. Екстремната идея, че човек може да се намеси по такъв начин в най-личната сфера на индивида, за да го стерилизира без неговото съгласие, отваря портите на Ада. След като вече е прекрачена тази граница, след като държавата може необезпокоявано да направи такъв чудовищен акт на намеса в най-интимните кътчета на човешката душа, тогава кой и как определя къде минава границата между възможното и невъзможното, между редното и нередното?

Отделно обаче има и друг важен елемент – облеченото в привидно право безправие. Определено законът не е онзи регулатор на отношенията, който да отсее редното от нередното. В крайна сметка извършените престъпления от нацистите са облечени в закон, т.е. те са намерили своята правна рационализация за извършеното. В йерархично подредената им властова система виновен е висшестоящият, който не е виновен, защото отговорност носи неговият висшестоящ и така докато пирамидата на властта стигне до Хитлер. Само че това е невярно – вината на Хитлер е безспорна, но отговорността за реализирането на Холокоста се носи от всички съгласяватели и съучастници в този процес. Защото нито законът, нито заповедта, идваща от висшестоящ, могат да оправдаят такова потъпкване на достойнството на индивида. Нацистките престъпления срещу еврейския народ, срещу хората с увреждания и срещу всички останали, загубили живота си в концетрационните лагери, създадени от нацистите, са престъпления, които са еманация на противоправни, антизаконни и изцяло грешни решения, облечени във формална власт и формално право. Нацистка Германия по отношение на хората с увреждания действа като *антиконституционна* държава. Райхът не се интересува от дълбочинния и базисен принцип на човешкото достойнство. Игнорира напълно съдържащата роля на закона и Конституцията. Подминаването и пренебрегването на тези принципи и заменянето им с калкулативна утилитаристичност, в която в името на „общото благо“ се потъпкват всички индивидуални права, е еманация на *антиконституционната* държава. Подмяната на конституционната държава с *антиконституционна* изисква основно да се изгради стройна система на фалшиво право и фалшива справедливост. Утилитаристичността на райха е инструмент за злоупотреба с правото. В този смисъл правният позитивизъм, който декретира, че правото, това е законът и приема за свое верую древноримската максима „лош закон, но закон“, когато е изведен до крайност, създава

морално-релавистичната основа, върху която почива защитната теза на провежданите Холокоста и избиването и принудителното стерилизиране на хората с увреждания. В този мироглед законът и моралът са некорелиращи величини, а правата на гражданите са ни повече, ни по-малко от онова, което държавата реши да им „даде“. Този възглед създава предпоставките да се облекат в норма противоправните действия на нацистката държава, която взима на въоръжение евгениката и я овластява с вулгаризирания и екстремизиран правен позитивизъм. Комбинацията между тези два фактора създава условията за реализиране на нацистките политики спрямо хората с увреждания, а в последствие и срещу еврейския народ.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Конституционността на едно управление не идва от това дали е формализирано в закон, дали има писана или неписана Конституция и дали въобще има такава. Конституционността на едно управление идва от това, че то разбира, че без индивидуални права и без личностно достойнство няма и не може да има „общо благо“. Тези права и достойнство на индивида не са „дадени“ от държавата. Те са гарантирани на човека от раждането му и единственото, което трябва да направи държавата по въпроса е да ограничи собственото си въздействие върху индивида. Без да има акт на учредителната власт, който да гарантира, че държавата ще се въздържа от определено ниво на намеса в личната сфера на човека, не може да става дума за *конституционна държава*. От това гледище нацистката държава действа именно като *антиконституционна държава*, като държавно образуване, което имитира правов ред, докато по същество деконструира ядрото на правото, за да го пречупи през личните амбиции на лидера. Вождистката държава, каквато е нацистка Германия, възприема за право волята и мисълта на вожда, без да отчита никакви други механизми за взаимен контрол и гарантиране на правата на индивида. Добро и право е желаното от вожда, той се явява „квази-учредителна власт“. Неговата воля торпилира и подменя устоите на държавността, за да изгради общество, което мимикрира наличие на правов ред, докато в същината си е антиправно и антиконституционно.

Когато такъв тип държавно устройство се комбинира с екстремна псевдонаучна теория като евгениката, това ражда чудовищни резултати. По същество в правно-исторически план хората с увреждания са използвани като катализатор на най-агресивната и човеконенавистна политическа идеология в света. Нацистка Германия се въоръжава с догмите на евгениката и ги мултиплицира върху всеки, който е във от дневния ред на националсоциалистите. Екстремната расова теория и антиправните норми на райха водят до смъртта на милиони хора. Всичко това започва с плавното и категорично заличаване на хората с увреждания от обществения живот на нацисткото общество. Обезправяването води до смърт, която води до структуриране на злоещото знание, необходимо за провеждането на Холокоста.

ИЗТОЧНИЦИ

- Близнашки, Г. (2018). Конституцията. Същност, функции и върховенство. Университетско издателство “Св. Климент Охридски“, 85-88.
- Близнашки, Г. (2019). Общо учение за конституцията. Университетско издателство “Св. Климент Охридски“, 627-641
- Друмева, Е. (2018). Конституционно право. Пето допълнено и преработено издание, Сиела, 107-111.
- Кичашки, П. (2020). Правно-исторически проявления на евгениката в САЩ, Право, политика, администрация, том 7, брой 3-4.
- Кръстева, З. (2015). Правни аспекти на държавната антиеврейска политика в Царство България (1940-1944 г.). Антиеврейското законодателство в Европа и България. Правни изследвания. София, ИМП и Център за еврейски изследвания при ФФ на СУ "Св. Климент Охридски", 84.
- Цекков, Б. (2015). Антиеврейското законодателство: правно-исторически и сравнително правен преглед. Право ли е Нюрнбергското расово законодателство? - в: Антиеврейското законодателство в Европа и България. Правни изследвания. София, ИМП и Център за еврейски изследвания при ФФ на СУ "Св. Климент Охридски", 113-128.
- Шайрър, У. (2017). Възход и падение на Третия райх, Том 1, София, Изток-Запад, 233-283.
- Broberg, G., Tyden, M. (2005), Eugenics in Sweden: Efficient Care, In: Eugenics and the Welfare State. Sterilization Policy in Denmark, Sweden, Norway, and Finland, Michigan State University Press, 98-110.
- Bucur, M. (2002). Eugenics and Modernization in Interwar Romania, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh.
- Cleminson, R. (2014). Catholicism, Race and Empire. Eugenics in Portugal, 1900-1950, Central European University Press, Budapest, New York.
- Deutsches Reichsgesetzblatt 1935, 1:1246.
- Felder, B. M. (2013). Weindling, P. J. – editors, Baltic Eugenics. Bio-politics, Race and Nation in Interwar Estonia, Latvia and Lithuania, 1918-1940, Rodopi B.V., Amsterdam, New York.

- Friedlander, H. (1995). *The Origins of Nazi Genocide. From Euthanasia to the Final Solution*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, London, 39-85, 110.
- Gardbaum, S. (2018). *What is Judicial Supremacy? Comparative Constitutional Theory*, Edward Elgar Publishing, 21-45
- Goldberg, D. L. (1995). *Developments in German Abortion Law: A U.S. Perspective*, *UCLA Women's Law Journal*, 534.
- Hansen, B.S. (2005). *Something Rotten in the State of Denmark: Eugenics and the Ascent of the Welfare State*, In: *Eugenics and the Welfare State. Sterilization Policy in Denmark, Sweden, Norway, and Finland*, Michigan State University Press, 9-76.
- Hietala, M. (2005). *From Race Hygiene to Sterilization: The Eugenics Movement in Finland*, In: *Eugenics and the Welfare State. Sterilization Policy in Denmark, Sweden, Norway, and Finland*, Michigan State University, 232-235.
- McLaren, A. (2014). *Our Own Master Race. Eugenics in Canada, 1885-1945*, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 7-13.
- Robertson, J. (2002). *Blood Talks: Eugenic Modernity and the Creation of New Japanese*, *History and Anthropology*, 13:3, 191-216.
- Roll-Hansen, N. (2005). *Norwegian Eugenics: Sterilization as Social Reform*, In: *Eugenics and the Welfare State. Sterilization Policy in Denmark, Sweden, Norway, and Finland*, Michigan State University, 176-179.
- Schneider, F., & Lutz, P. (2014). *Registered, Persecuted, Annihilated. The Sick and the Disabled Under National Socialism*, Berlin, Springer, 48.
- Schneider, W. H. (1990). *The Eugenics Movement in France, 1890-1940*, In: *The Wellborn Science. Eugenics in Germany, France, Brazil, and Russia*, Edited by Adams, M. B., Oxford University Press, New York, Oxford, 69-110.
- Trubeta, S. (2013). *Physical Anthropology, Race and Eugenics in Greece (1880s-1970s)*, Brill, Leiden, Boston.
- Turda, M. (2014). *Eugenics and Nation in Early 20th Century Hungary*, Palgrave MacMillan.